

Riksbankens
företagsundersökning

Prishöjningarna fortsätter, men rabatter allt vanligare

februari 2023

Riksbankens företagsundersökning i februari 2023¹

De svenska storföretagen anser överlag att konjunkturen har fortsatt att försvagas sedan föregående undersökning i september, men flera av dem påpekar att läget inte är fullt så dåligt som de hade befarat. Synen på konjunkturen är dock tydligt tudelad; tillverkningsindustrin är betydligt mer nöjd med läget än handeln och byggindustrin. Företagen ser heller inga tecken på en snar förbättring i konjunkturen utan läget bedöms vara fortsatt svagt om ett halvår.

Att företagens syn på konjunkturen varierar beror delvis på den svaga kronan som å ena sidan gynnar exporterande företag, å andra sidan missgynnar importerande företag inom exempelvis handeln. Hushållens försämrade ekonomi påverkar också försäljningen i den fysiska handeln och e-handeln negativt även om lågprishandeln ser ett uppsving i försäljningen. Handeln har också stora varulager som de behöver sälja av. Hushållens försämrade köpkraft dämpar likaså efterfrågan på vissa varor och tjänster från tillverkningsindustrin och tjänstesektorn. Byggindustrin märker också att hushållens efterfrågan på nya bostäder har minskat påtagligt.

Även om behovet av specialistkompetens är fortsatt stort, så innebär den svaga efterfrågan att företagens behov av nyanställningar minskar. Flera rapporterar om att ersättningsrekryteringar i huvudsak har upphört och att personalstyrkan därför minskar i en långsam takt. Många kostnader, som till exempel kostnader för inköp och arbetskraft, fortsätter att stiga trots att ökningstakten för vissa insatsvaror, transporter och råvaror har avtagit. Framöver kommer det att bli större prishöjningar än normalt, men de bedöms bli lägre än i fjol. Antalet kampanjer med sänkta priser har samtidigt ökat för att locka hushållen till köp ”när deras plånböcker tar stryk.”

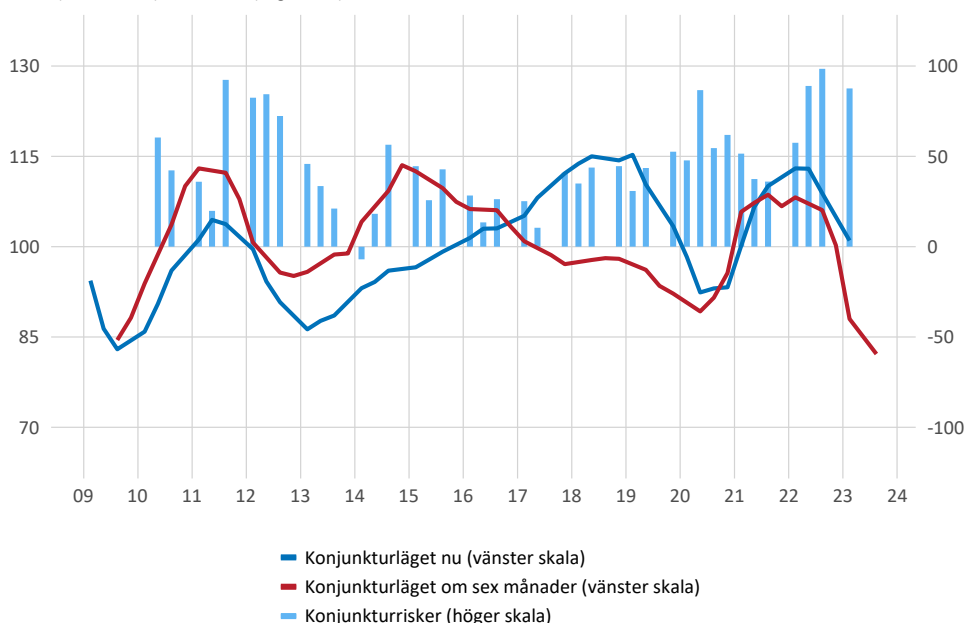
¹ Riksbanken har under perioden 9-22 februari genomfört intervjuer med 35 industri-, bygg-, handels- och tjänsteföretag samt branschorganisationer. Riksbankens företagsundersökning publiceras på Riksbankens webbplats. Samtliga citat i denna rapport är från respondenterna i undersökningen.

”Förvånande att konjunkturen har hållit emot så väl”

Företagen upplever överlag att konjunkturen har försvagats sedan föregående undersökning i september, se diagram 1. Men flera av dem påpekar att den ändå har utvecklats bättre än vad de trodde för ett halvår sedan. Framför allt inom tillverkningsindustrin och de delar av tjänstesektorn som serverar andra företag är man positivt överraskad över konjunktrens motståndskraft och ser läget som fortsatt något bättre än normalt. Men det finns en tydlig tudelning i synen på konjunkturen. De stora byggbolagen är generellt missnöjda med konjunkturläget och hänvisar till den mycket svaga efterfrågan på bostadsbyggande. Detsamma gäller inom handeln där försäljningsvolymerna och vinstmarginalerna fortsätter att minska. Sammantaget bedöms konjunkturläget om sex månader bli fortsatt svagare än normalt.

Diagram 1. Konjunkturläge och konjunkturrisiker

Indextal (vänster skala) och nettotal (höger skala)



Anm. Indextalen visar ett standardiserat värde (medelvärde = 100 och standardavvikelse = 10) av nettotalen för de företag som anger att konjunkturläget för närvarande är bra eller dåligt och de som anger att konjunkturläget om sex månader kommer att vara bättre eller sämre. Den röda linjen, konjunkturläget om sex månader, är framflyttad två kvartal. Serierna för konjunkturläget är utjämnade med ett glidande medelvärde baserat på tre observationer. Staplarna visar nettotalen för de företag som anger att riskerna för konjunkturutvecklingen just nu är större respektive mindre än normalt. Eftersom fler företagsundersökningar än normalt genomfördes under 2020 finns det observationer för samtliga kvartal.

”Vi hade räknat med att det skulle bli sämre”

Samtantaget har orderingången inom tillverkningsindustrin ökat de senaste tre månaderna och den förväntas ligga kvar på samma nivåer kommande tre månader. Orderläget är alltså bättre än vad många av företagen förväntade sig i undersökningen i september.

Den exporterande delen av näringslivet gynnas av den svaga kronan. Det talas om en ”dopningseffekt som inte kommer att fortlgå i all evighet”. Överlag beskrivs efterfrågan från USA som fortsatt god, medan den från Europa är något svagare men ändå

bättre än befarat. Efterfrågan i Kina har börjat komma igång igen eftersom pandemi-vågen avtog fortare än väntat.

Inom fordonsindustrin är orderböckerna fulla och man ser för närvarande inga tecken på att efterfrågan ska komma att avta. Efterfrågan från hushållen ser däremot ut att mattas av något nu när räntorna har stigit. Även andra delar av teknikindustrin vittnar om välfyllda och långa orderböcker. Stål- och metallindustrin påverkas negativt av att bostadsbyggandet minskar, men det vägs i huvudsak upp av den starka efterfrågan från kunder som investerar i nya energilösningar och effektivare produktion.

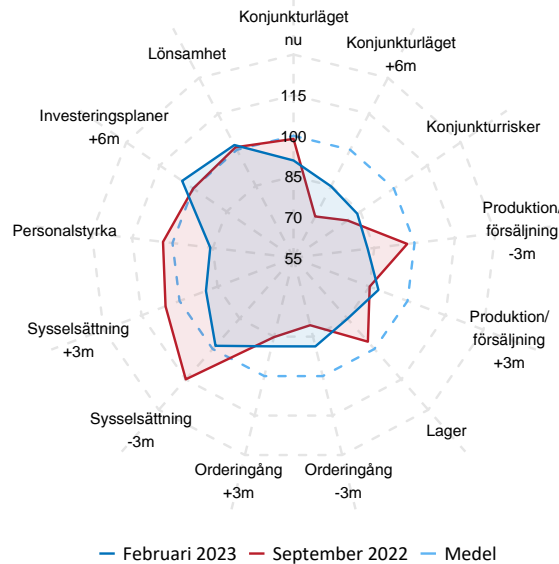
”Vad kommer hushållen att dra in på?”

Riskerna för att konjunkturutvecklingen ska försämrats fortsätter att vara tydligt större än normalt, se diagram 2. Framför allt oroar företagen sig över faktorer som riskerar att dämpa hushållens efterfrågan på varor och tjänster. Bland annat nämns utvecklingen av inflationen, räntekostnaderna och arbetslösheten. Det finns också en oro över att penningpolitiken riskerar att bli för stram och dämpa konjunkturen mer än vad som är nödvändigt för att få ned inflationen.

Även geopolitiska risker, som utvecklingen av Rysslands invasionskrig av Ukraina och en ökad protektionism, kan dämpa konjunkturutvecklingen. Däremot nämner företagen inte längre olika typer av störningar i verksamheten som en riskfaktor.

Diagram 2. Företagens samlade svarsmönster

Indextal



Anm. Svaren på frågorna är utplacerade längs "ekrar" i diagrammet där ett indextal närmare mitten är sämre. De historiska genomsnitten är beräknade från det datum då den aktuella frågan började ställas. Beteckningarna -3m och +3m betyder de senaste respektive de kommande tre månaderna. Beteckningen +6m betyder de kommande sex månaderna. Ökade konjunkturriser innebär försämringar och därmed lägre indextal. Frågan om lagerstorlek ställs enbart till tillverkningsindustrin (färdigvarulager) och handeln (varulager) och minskad lagerstorlek innebär ett högre indextal. Frågorna om orderingång ställs enbart till tillverknings- och byggindustrin. Övriga frågor, vars svar redovisas i diagrammet, ställs till samtliga företag i undersökningen.

”Det är stora flyttströmmar nu till lågpriskedjor och det märks”

Inom handeln har försäljningsvolymerna fortsatt att minska sedan i höstas. Dagligvaruhandeln vittnar om att hushållen alltjämt anpassar sina köp till en försämrade köpkraft, bland annat genom att välja bort frukt, grönsaker, kött och andra livsmedel där priserna har stigit relativt mycket. För de kommande tre månaderna väntas försäljningen överlag stabiliseras.

Inom sällanköpshandeln, som till exempel byggvaru-, elektronik- och möbelhandeln, har försäljningen minskat de senaste tre månaderna. Undantaget är de handlare som verkar i lågprissegmentet vars försäljning har ökat och väntas fortsätta att öka. Kläd- och sporthandeln ser också försäljningen minska och den förväntas fortsätta att minska de kommande tre månaderna. Den svaga försäljningen, tillsammans med de stora inköpen under perioden med fraktstörningarna, förklarar att majoriteten av de som är verksamma i sällanköpshandeln numera anser att deras lager är för stora.

Handelsföretagen ser samtidigt att e-handeln generellt minskar. Hushållens försämrade ekonomi samt beteendeförändringar efter att pandemirestriktionerna togs bort kan delvis förklara det. ”Nu är människor tillbaka i butikerna”, konstaterar en respondent. Indirekt drabbas även andra företag av att försäljningen minskar för den fysiska handeln och e-handeln. Exempelvis påverkas pappersindustrin av lägre efterfrågan på förpackningskartong och transportbranschen av det minskade behovet av transporter.

Flera företag inom besöksnäringen vittnar om att försäljningen minskat och man tror att den kommer att fortsätta att gå ned de kommande tre månaderna. En företagsledare tror att de nu behöver fokusera mer på försäljning och kostnader eftersom "hushållen för varje dag som går kommer att behöva anpassa sin konsumtion" samtidigt som de "efter åtta år av nollränta inte är så vana vid att tänka så mycket på kostnaderna". En annan företagsledare bedömer att de kan öka sin försäljning eftersom den svaga kronan får hushållen att i högre utsträckning semestra hemma i stället för utomlands.

"Bostadsmarknaden är dålig, men andra delar väger upp"

Byggkonjunkturen beskrivs överlag som dålig och den kan komma att försämrats ytterligare det närmaste halvåret. Det är främst efterfrågan på byggande av nya bostäder som nästan helt har avstannat. Byggbolagen bedömer att hushållens efterfrågan på nybyggda bostäder kommer att vara fortsatt svag det närmaste halvåret. Det finns dock enligt byggbolagen ett starkt underliggande behov av nya bostäder, men de tror att en vändning i efterfrågan förutsätter att inflationen avtar, räntorna slutar att stiga och att den ekonomiska utvecklingen blir mer förutsägbar. När efterfrågan på bostadsbyggande minskar påverkar det även andra branscher. Underleverantörer, som till exempel levererar stål-, trä- och elektronikvaror, vittnar om detta. Det leder också till att behovet av logistiktjänster minskar och i viss utsträckning till att försäljningen av anläggningsmaskiner från fordonstillverkare minskar.

Efterfrågan på kommersiellt byggande har varit svag sedan inledningen av pandemin och har enligt byggbolagen inte återhämtat sig sedan dess, vilket även återges av citatet "kontor och hotell var mycket mer upphaussat innan pandemin men det har varit rätt så avvaktande sedan dess". Till en del har detta vägts upp av industrisatsningarna i Norrland, där det finns förhoppningar om en generellt ökad efterfrågan på byggande framöver. Däremot upplevs efterfrågan på anläggningar och infrastruktur samt offentligt byggande som god. Det är en särskilt god efterfrågan på byggande för verksamheter som polis, militär, rättsväsende, vård och energi.

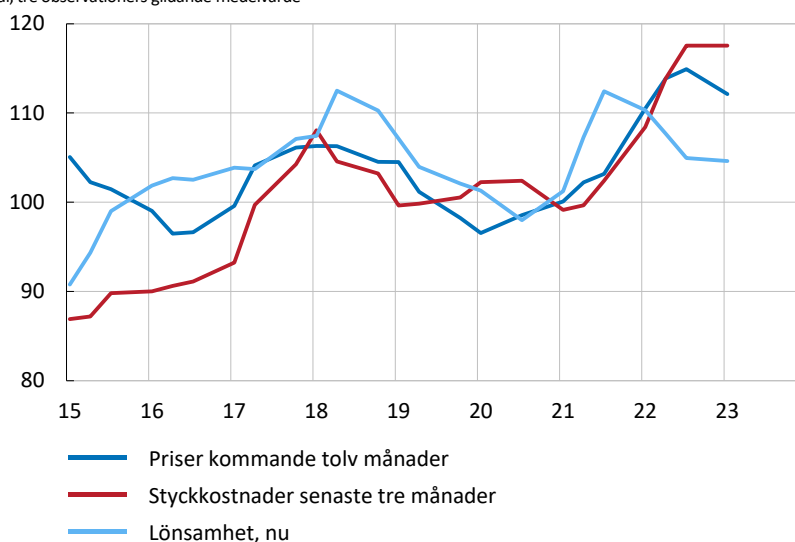
För närvarande är byggbolagens orderstockar normala sett till storlek och längd. En företagsledare påpekar att ungefär 60 procent av värdet på orderstocken sträcker sig ett år framåt i tiden medan resterande del sträcker sig ännu längre fram, vilket anses vara normalt. Det som avviker från det normala är fördelningen mellan olika projekt, vilket framför allt visar sig genom att det nu är färre bostadsprojekt i orderstocken än vad det brukar vara.

”Vi tror inte kostnaderna kommer fortsätta att öka i den här takten”

Företagens kostnader har fortsatt att öka, se diagram 3. Industrin nämner kostnader för energi, kol, kemikalier och vissa metaller som används inom exempelvis batteritillverkning. Inom bygg är det kostnader för arbetskraft, byggmaterial och räntor som påverkat mest. Handeln och tjänstesektorn framhåller växelkursen som en viktig kostnadsdrivare, men också lokalhyrorna som har höjts eftersom de skrivs upp med inflationen. För samtliga sektorer utom delar av tjänstesektorn verkar dock kostnadstrycket ha lättat något. ”Insatsvaror har i alla fall fått en lägre prisökningstakt”, konstaterar en respondent. Vidare har nu också kostnaderna för transporter och råvaror, som till exempel bomull, stål och aluminium, börjat sjunka. Lönsamheten bedöms sammantaget vara oförändrad jämfört med september. Den svaga kronan har förbättrat lönsamheten för industrin, men försämrat den för handeln.

Diagram 3. Företagens bedömningar av prisutvecklingen på deras varor och tjänster, styckkostnader och lönsamhet

Indextal, tre observationers glidande medelvärde

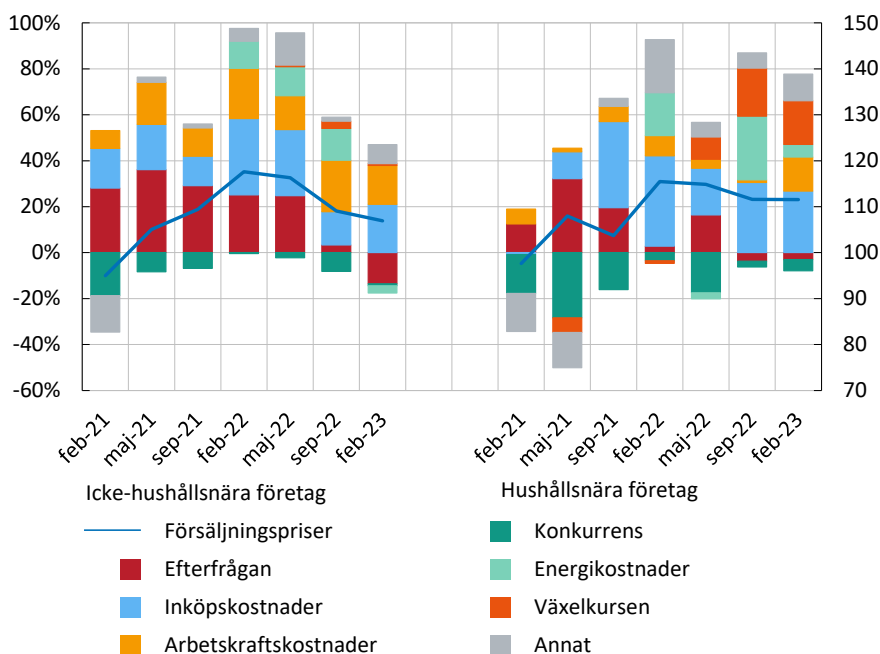


”Större prishöjningar än normalt, men lägre än i fjol”

Företagen planerar för fortsatta prishöjningar de kommande tolv månaderna, se diagram 4. Det beror framför allt på att kostnaderna har stigit. ”Om kostnadsökningarna ska täckas måste priserna fortsätta upp”, menar en respondent. De planerade höjningarna förväntas bli större än normalt och man höjer också priserna oftare än normalt. Företagen har dock noterat att vissa kostnader inte ökar lika mycket som tidigare, vilket kan komma att dämpa prishöjningarna framöver. En företagsledare inom handeln påpekar att ”jag tror till och med att man kommer kunna se sänkningar i vissa fall”. Vidare nämner framför allt de icke-hushållsnära företagen att en svagare efterfrågan också kan bidra till att dämpa prisutvecklingen, se diagram 4.

Diagram 4. Drivkrafter bakom prissättningen kommande tolv månader

Nettoandelar och indextal



Anm. Staplarna (vänster skala) visar nettot av svar att faktorn kommer att påverka priserna uppåt eller nedåt det kommande året. En stapel över (under) noll innebär att faktorn bidrar till stigande (sjunkande) priser framöver. Indextalen (höger skala) visar ett standardiserat värde (medelvärde = 100 och standardavvikelse = 10) av nettotalen för de företag som svarar på frågan om försäljningspriserna kommer att höjas respektive sänkas under de kommande tolv månaderna. Icke hushållsnära företag avser industri- och byggföretag, samt de företag som huvudsakligen säljer tjänster till företag. Hushållsnära företag avser handeln och de företag som huvudsakligen säljer tjänster till hushåll. Posten "Annat" innehåller bland annat ledig kapacitet, marginalförändringar, produktivitetsutveckling och hyreskostnader.

Flera av byggbolagen tycker att det har blivit svårare att prissätta nya bostäder. Byggbolagarna fortsätter att vara höga samtidigt som efterfrågan minskar och priserna behöver anpassas till den nya situationen. Citatet "Det är svårt att få ihop kalkylerna – det är en minskad betalningsförmåga hos hushållen samtidigt som vi har en ökad kostnadssituation" är talande. I många bostadsprojekt med bostadsrätter kan man inte sänka priserna utan att få goodwill-förluster: "Har vi till exempel för ett år sedan sålt bostadsrätter till 60 procent av våra kunder till ett visst pris, kan vi sedan inte sänka priserna för resterande kunder." Byggbolagen konstaterar dock att de i takt med att kostnaderna sjunker, som nu för vissa byggmaterial och för tjänster från underentreprenörer, bättre kan anpassa priserna till efterfrågeläget vid nya bostadsprojekt. Men eftersom det tar lång tid från planeringen av ett bostadsprojekt till försäljningen av bostäderna blir det en långsam prisanpassning.

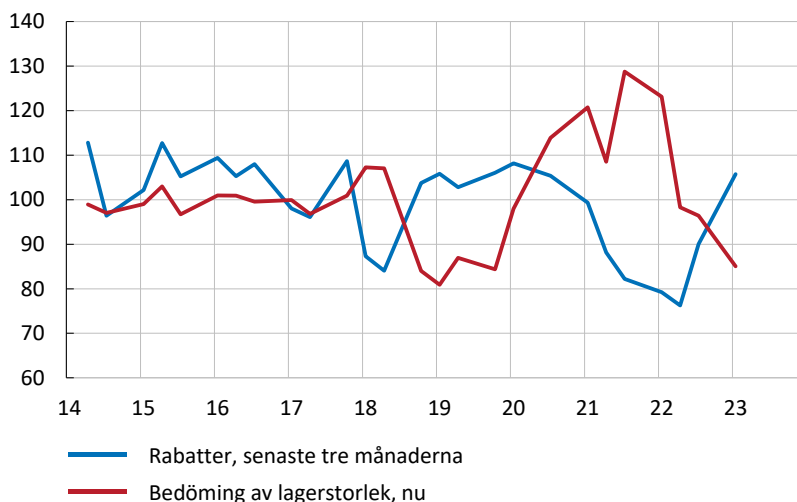
Liksom i september lyfter den hushållsnära sektorn fram växelkursen som en viktig förklaring till att priserna kommer att höjas framöver. En företagsledare förklarar: "Det största bekymret är inte att kronan försvagas, det är volatiliteten eller tempot i förändringarna som skapar huvudvärk när vi skall sätta priser." Inom samtliga sektorer nämns arbetskraftskostnaderna som en viktig faktor. "Alla har behov av att höja sina priser för att möta löneökningar", förklarar en respondent.

”Vi kampanjar hela tiden”

I kontrast till planerade prishöjningar beskriver flera inom handeln hur kampanjer och rabatter blivit vanligare de senaste månaderna. Företagen använder kampanjer för att under en begränsad tidsperiod marknadsföra produkter eller uppmärksamma sänkta försäljningspriser till presumtiva köpare. Orsakerna till den ökade kampanjintensiteten är flera. Konkurrensen om hushållens krympande konsumtionsutrymme anses ”brutal” och kampanjer bedrivs både för att behålla och locka till sig nya kunder. "Det är en fajt om plånboken!" som en företagsledare uttrycker det. Flera respondenter nämner att deras konkurrenter är offensiva i sina kampanjer och en företagsledare förklarar att ”vi jobbar mycket mer med sänkningar och kampanjer för att vi tvingas till det”. Givet de allt för stora lagren och den vikande försäljningen finns dessutom behov av både lagerrensningar och att öka omsättningen, se diagram 5.

Diagram 5. De hushållsnära företagens bedömningar av förekomsten av rabatter/reducerade priser och lagerstorleken

Indextal



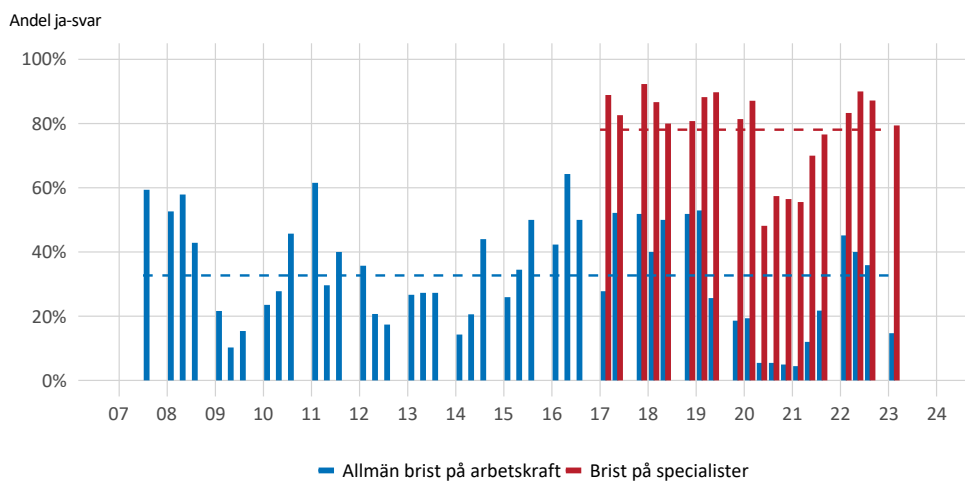
Anm. Frågan om rabatter/reducerade priser ställs till tillverkningsindustrin, handeln och tjänstesektorn. Frågan om lagerstorlek ställs enbart till tillverkningsindustrin (färdigvarulager) och handeln (varulager) och ökad lagerstorlek innebär ett lägre indextal.

”Vi har lyckats justera personalstyrkan allt eftersom”

Generellt anses personalstyrkan vara för stor. Antalet anställda minskar inom samtliga sektorer och fortsatta neddragningar planeras. Inom handeln har ett fåtal företag redan varslat anställda om uppsägning och framför allt gäller det då centrala funktioner på deras huvudkontor. För majoriteten handlar dock neddragningarna om att personal som slutar inte ersätts och/eller om att de har färre vikariat och timanställda. Inom byggindustrin används inte inhyrd personal och konsulttjänster i samma utsträckning som tidigare. Inom lågprishandeln finns dock vissa som har ökat och planerar att fortsätta öka sin personalstyrka, men de ser sig själva som ett undantag: ”Det känns som att vi är det enda bolaget i detaljhandeln som inte skickat ut hundratals människor från huvudkontoret och butikerna.”

Fler företag upplever att det nu är generellt sett lättare att få tag på den arbetskraft som de behöver, se diagram 6. Däremot är det fortfarande svårt att få tag på specialister. Bristen på specialister leder framför allt till att det tar längre tid att rekrytera och till att de måste erbjudas högre löner. Flera företag nämner dessutom att de har valt att rekrytera från utlandet.

Diagram 6. Råder det allmän brist på arbetskraft och/eller råder det brist på specialister?



Om Riksbankens företagsundersökning

Riksbankens företagsundersökning ska spegla hur priserna och konjunkturen utvecklas inom tillverkningsindustrin, byggindustrin, handeln och delar av tjänstesektorn. Eftersom ett fåtal aktörer står för en mycket stor del av det svenska näringslivet kan relativt få intervjuer ge information om stora delar av näringslivet. Många av de intervjuade företagen förmedlar dessutom information om andra delar av näringslivet genom sina kontaktytor mot bland annat små och medelstora företag.

Sedan undersökningens start 2007 har över 300 företag deltagit. I undersökningarna som genomfördes under perioden 2007-2019 intervjuades varje år cirka 30 företag i februari, och cirka 45 företag i maj och november. Intervjuerna genomfördes av Riksbankens personal under ett besök på cirka en timme. Med anledning av pandemin och dess effekter på ekonomin genomförde Riksbanken dock sammanlagt åtta omgångar av telefon- och videosamtal med företag och branschorganisationer under 2020. Numera intervjuas mellan 30 och 50 företag och branschorganisationer vid varje tillfälle. Från och med maj 2022 sker återigen en del av intervjuerna i form av besök. Intervjuerna genomförs i regel med personer i företagets ledningsgrupper. Samtalen ger företagen möjlighet att utveckla sina svar och intervjuaren kan ställa fördjupande följdfrågor. Särskilda frågor ställs från tid till annan om aktuella frågeställningar inom penningpolitiken. Svarsfrekvensen för undersökningen är hög och ligger ofta runt 95 procent.

Undersökningens resultat presenteras i en rapport som publiceras på Riksbankens webbplats, vanligtvis tre gånger per år. Rapporten för februari 2023 redovisar resultatet av intervjuer med 35 företag och branschorganisationer. Undersökningen genomfördes huvudsakligen under perioden 9-22 februari. Om inget annat anges visar diagrammen i rapporten företagets svar viktade med respektive företags antal anställda i Sverige. Indextalen i diagrammen speglar upp- och nedgångar i svarsmonstren väl. Dessa svar kombineras sedan med företagets reflektioner under intervjuerna.

En närmare beskrivning av undersökningen finns på Riksbankens webbplats: Hokkannen, Melin och Nilson (2012), "Riksbankens företagsundersökning – en snabb konjunkturindikator", Penning- och valutapolitik 2012:3.

[Riksbankens företagsundersökning – en snabb konjunkturindikator](#)



SVERIGES RIKSBANK

Tel 08 - 787 00 00

registratorn@riksbank.se

www.riksbank.se

PRODUKTION SVERIGES RIKSBANK)